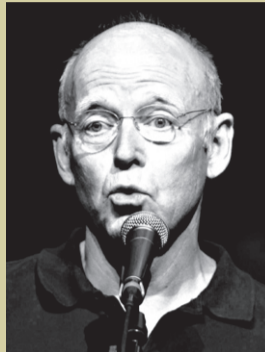

[Blitzminner]

ODDVAR BRÅ

THORVALD
STOLTENBERGTROND-VIGGO
TORGERSEN

→ seks stykker. I front går en trommeslager. Og du verden så entusiastiske alle er!

Thorvald Stoltenberg høres nesten glad ut mens han skildrer et minne fra 8. mai 1945.

– Jeg husker det meget godt den dag i dag, for noe lignende har jeg aldri opplevd, hverken før eller senere. Vanlige konvensjoner falt bort hos normalt sindige nordmenn, og folk skrek av glede, sier den tidligere statsråden og Røde Kors-presidenten og statsminister Jens Stoltenbergs far.

79-åringen trenger ikke tenke lenge før han slår det fast.

– Bortsett fra det mest private, er frigjøringsdagen det sterkeste positive minnet jeg har.

Selv om kobling til en sosial identitet kan bidra til å forsterke et fotoflashminne, er det slett ikke nødvendig for at fenomenet skal oppstå.

– Det avgjørende er at det skjer noe uventet, påpeker Magnussen.

Fotoflashminner kan dessuten være både positive og negative. Det har Stoltenberg også erfart.

– Det å se skolebarn bli drept på vei hjem fra skolen ... det er noe du ikke glemmer. Disse minnene blir egentlig bare sterkere for hver dag som går, forteller han.

Han må bremse seg selv for ikke å gå for mye i detalj.

– Jeg har også opplevd å se barn, under fem år gamle, lide på sementgulv. Helt ødelagte. Det sitter i kropp og i sjel. Slikt er ikke noe man blir vant til. Eller, jeg håper i hvert fall ikke det, sier Stoltenberg.

Levende minner. Har et øyeblikk først gjort sterkt inntrykk på oss, har det en tendens til ikke å slippe taket. Det kan medvirke til at øyeblikket holdes levende i minnet vårt, forteller Magnussen. Trond-Viggo Torgersen har ingen problemer med å kjenne seg igjen i det.

Det var en lys ettermiddag høsten 1973. 21 år gamle Trond-Viggo hadde nettopp kommet hjem fra skolen han på den tiden jobbet som lærervikar på. Han skyndet seg de siste meterne frem til telefonen, som hadde ringt en stund. Idet han plukket opp røret, sittende i trappen, skulle livet hans forandre seg for alltid. Faren hadde segnet om på talerstolen på jobb. Han er veldig syk, sa stemmen i røret, en kamerat av faren.

Innen Torgersen rakk å komme seg til sykehuset, var faren død, 47 år gammel. En blodåre i hjernen hadde sprukket.

– Den første tiden etter at faren min døde, hadde jeg litt telefonskrekk. Jeg fikk vekket minnet om fars dødsfall hver gang det ringte,

litt sånn «Gud, det må være noe galt!». Jeg fikk også igjen mange av de samme følelsene da Olof Palme ble skutt endel år senere. Da var jeg på vei gjennom Nygårdsparken i Bergen, og fikk utryggheten vekket på nytt.

– Hva tror du er poenget med at vi husker slike triste øyeblikk så godt?

– Vi er vel grunnleggende sett dyr fortsatt, og har til alle tider nytt godt av å kjenne igjen situasjoner som lukter av fare, situasjoner vi bør være på vakt i. Men det er jo et godt spørsmål om dette alltid er like nyttig for oss i dagens moderne samfunn.

Torgersens opplevelse skiller seg fra Brås stabbrekk eller New York-angrepene ved at den er privat. Likevel er den fortsatt å regne som et fotoflashminne. Den dag i dag husker Torgersen detaljert hva som skjedde. Han minnes hvordan han satt i trappen og lyttet til den klassiske, grå telefonen, og han minnes moren.

– Jeg husker hvordan hun kom gående over plenen. Det var godt vær, og mor var i godt humør. Men jeg husker også veldig godt hvordan ansiktsuttrykket hennes skiftet full-

stendig, til sjokk, da hun fikk vite hva som hadde hendt, forteller Torgersen.

Ikke nøyaktige. Fotoflashminner er likevel ikke mer nøyaktige enn andre typer minner.

– De kan ha en særlig betydning ved å bidra til en opplevelse av sosial identitet og gruppesamhørighet. De kan fremstå som om de huskes meget presist. Men, i likhet med andre minner, er de på ingen måte perfekte gjengivelser av virkeligheten, understreker professor Berntsen.

Hun viser til en studie av George W. Bush, som har gitt forskjellige beskrivelser av hvor han var og hvordan han reagerte da han første gang hørte om flyene som traff World Trade Center. Fotoflashminner er altså fotografisk hukommelse.

I Oslo forsker Magnussen på øyenvitners hukommelse. Han gir samme advarsel:

– Av og til skulle en ikke tro at vitnene beskrev samme åsted, beskrivelsene kan variere veldig fra person til person.

magasinet@dn.no

FEM SPØRSMÅL OM HUKOMMELSE

Professor Dorthe Berntsen ved Aarhus Universitet er blant Nordens fremste eksperter på selvbiografiske minner. På en konferanse på Washington University, St. Louis, svarte hun slik om hukommelse:

1. Hva trenger vi hukommelse til?

Hukommelse gjør det mulig for oss å lære fra erfaring og velge selektivt fra lagret informasjon i situasjoner hvor denne informasjonen er relevant, samt å undertrykke den når den er irrelevant. Fordi disse valgene for en stor del styres av assosiasjoner, fungerer de på en svært grovkornet måte. Av den grunn kan de også få dysfunksjonelle tilleggseffekter, så som grubling, minner som distraksjon og påtrengende minner i posttraumatiske lidelser og depresjon.

2. Hvordan og hvor mye påvirker nøyaktighet studiet av minner?

Dette avhenger av hvilken minnekapasitet vi studerer. For noen hukommelsesoppgaver i dagliglivet er nøyaktighet avgjørende (for eksempel hvor vi la nøklene og når flyet går). For andre oppgaver er det mye mindre viktig, mens estetiske, symbolske og andre kommunikative verdier for minnet er mer sentrale og skaper skjevheter når det gjelder nøyaktighet. Slike skjevheter kan ha kommunikative forklaringer.

3. Hvilke prosesser er involvert i glemsel?

Mange forskjellige. Slik jeg tenker på minner, er manglende stimuli av samme slag som dem vi hadde rundt oss da minnet ble skapt (cue dependent glemsel), antagelig den viktigste årsaken til glemsel. Ut fra mine studier av ufrivillige minner, ser det ut til at tilgangen til selvbiografiske minner for en stor del avhenger av slike stimuli. Minner som vi sjelden tenker på, kan for eksempel vende tilbake i forbindelse med den tilfeldige tilstedeværelsen av slike stimuli i omgivelsene.

4. I hvilken grad kjenner vi igjen minner?

Vi er vanligvis ganske gode til å skille mellom minner og fantasi. Selv om fantasi og minner kan bli mikset sammen, som i falske minner, er dette unntaket snarere enn regelen. Slik sett kjenner vi igjen minnene våre ganske godt. Vi gjenkjenner et minne når vi har et, og vi vet at det ikke er ren fantasi. For meg er det en gåte hvordan vi klarer å skille de to, men som regel gjør vi det.

5. Står følelser sentralt i minneprosesser?

Emosjoner står sentralt i minneprosesser og øker generelt minnet om hendelser. Men følelsene trenger ikke være knyttet til en individuell vurdering. For sosialt delte hendelser kan følelsen være et resultat av smitteeffekt snarere enn individuell vurdering.